

A Székelykeresztúri Tejgyár

Szeretettel köszöntök mindenkit! Bálint Sándor vagyok a székelykeresztúri tejgyár igazgatótanácsának a tagja, és annak a csapatnak a tagja, aki merete azt a merészet gondolni 2011-ben, hogy belevágjon egy tejfeldolgozó üzem megvásárlásába és elindításába, amely Romániában az első szövetkezet volt, amely a gazdák egyesülésével jött létre, és a gazdák a tulajdonosok, és a gazdák tejét dolgozza fel és viszi piacra.

Ahhoz, hogy egy kicsit megértsek önök, hogy miképp is jött létre ez a keresztúri szervezet, egy kicsit vissza kell menjek néhány gondlattal a szövetkezeti mozgalomnak a kezdetéhez. Tudjuk, hogy a szövetkezeti mozgalom legelőször a kalákával kezdődött, amikor a székely ember elment a szomszédjának segíteni anélkül, hogy a szomszédja hívta volna. Vagy fogta a lovát, a jószágát azért, hogy ő se egy lóval művelje a földjét és könnyítsen a munkáján. Vagy éppen összeadta a pénzét, és a hangya szövetkezetek, amikor megalakultak az 1900-as évek elején, ezek önerőből jöttek létre a gazdaemberek társulásából, szövetkezésével, és így alakultak ki a gazdaszövetkezetek, melyek később aztán nagyon jól működővé és közösségformálónak váltak. Az elharapódzó magánkereskedelemnek egy kicsit visszafogó és szabályozó rendszerét képezték az árakban, az áruforgalmazás és az árucsere

terén. A szövetkezetek az elején vegyes működéssel bírtak. A tagságot szolgálták ki olyan értelemben, hogy hitelt adtak a tagságnak, felvásárolták a tagság fölős termékeit, azzal lehetett vásárolni.

Az erdélyi hangyaszövetkezeteknek a mozgalmában Balázs Ferenc, egy unitárius lelkész volt az egyik fő mozgató erő. Azért említem őt meg, mert itt a völgyön túlról származó gyökerei vannak, unitárius lelkész volt. Mészkon volt lelkész, sajnos nagyon hamar meghalt, 1901-ben született és 1938-ban meg is halt.

Hogy hogy kapcsolódik Keresztúr és a keresztúri tejfeldolgozó ehhez? Keresztúron abban az időben, már 1938-ban megalakult a székelykeresztúri tejfeldolgozó, ami szintén szövetkezeti összefogásból jött létre. A gazdák és a gazdálkodás már eljutott arra a szintre, hogy Székelykeresztúron kétéves gazdaiskola volt, ahova a jobb gazdák a gyerekeiket, a családból egy gyereket beküldtek. Gazdasági iskolának hívták. Kiképezték őket a gazdálkodásra, és így az otthon maradó gyerekek is tudtak banni a gazdasággal és a földdel.

Emellett még az állattenyésztés volt Székelykeresztúron, ami színvonalasabb volt, mint más vidékeken, mert volt egy elkötelezett állatorvos, Szilasi Lajos doktor úrnak hívták, aki annyira igényes volt az állattenyésztésre, hogy Svájcból

behozta a szimentáli bikákat, és nem engedte meg a gazdáknak, hogy bármilyen apaállattal szaporítsanak, hanem kimondottan a szimentálival nemesítettek, és egy nagyon jó szarvasmarha állomány lett a keresztúri zónában.

1938-ban feltevődött a kérdés, hogy a gazdák építsenek-e egy tejfeldolgozó üzemet. A székelykeresztúri unitárius egyház adja a területet a tejfeldolgozónak, és 1938-ban a gazdák pénzen felépítik és elindítják a székelykeresztúri tejfeldolgozót. Nagyon jól sikerül és nagyon jók a termékek, a termékek külföldre is eljutnak. Nagyon jól működik, de mint tudjuk, az államosítás mindent keresztbe húz, államosítják a tejfeldolgozót, és egészen a változásig, 1989-ig állami tulajdonban van.

Innen a kapcsolódás, hogy hogy is adtuk a fejünket erre az ötletre, hogy egy ilyen nagy dologba belevágjunk, mert merész dolog volt, most már lehet, hogy nem csinálnám meg. Egy első indulás után 2009-2010 környékén bezár a gyár és megveszi az épületet egy ingatlanügynök. Két évig zárva van. Miután már alakultak magánfeldolgozók, felvetődött a gazdáknak a kérdés, természetesen azért is, mert nagyon egyoldalú volt a bánásmód, a tejfelvásárlás a gazdákkal szemben. Olyan árat fizettek, amelyet akartak, akkor fizettek, amikor akartak, azt csináltak a gazdával,

amit akartak. Ha elvitték a tejet, elvitték, ha nem vitték, nem vitték. Kifogásokat kerestek, hogy ezért nem jó a tej, azért nem jó a tej, ezért hagyjuk itt a tejet, azért hagyjuk itt a tejet. És a gazda szegény szenvedett, vagy elöntötte a tejét, vagy a disznókkal etette el. Ilyen körülmények uralkodtak egy adott ponton. És akkor gondoltuk ezt a merészet, hogy kellene csinálni egy tejfeldolgozót. Belevágtunk, megalakítottuk a Küküllő Szövetkezetet és megvásároltuk a tejfeldolgozó üzem épületét. Itt aztán jöttek a gondok, mert az az összeg, amit a gazdák önrészként fel tudtak ajánlani és felajánlottak, az csak egy nagyon kevés hányadát ütötte annak az összegnek, amit be kellett fizetni az épületért és a berendezésért. Sikert, természetesen banki kölcsönrel. Voltak aztán gondok-bajok, de elindítottuk 2011-ben, elindult a termelés, és kijött a piacra az első székelykeresztúri gazdák gyáranak, feldolgozója tejének a terméke a Tárnalact néven. Akkor így indult, mind ilyen nevek voltak, hogy Kovalact, mindenféle. Mi is, hogy mit adjunk, hát Küküllő, akkor legyen Tárnalact a terméke a szövetkezetnek. Aztán utána két évre rá lett egy trendváltás, és akkor jelent meg a Keresztúri termékcsoporthoz, és a mai napig is Keresztúri néven mennek a keresztúri termékek.

Gondok voltak az elindulásnál, mert sok minden nem úgy jött össze, amit az üzemtervbe bevettünk. Amikor megvásároltuk az épületet, nem engedtek be, azt mondták, hogy ott minden rendben van, lehet indítani, csak éppen ki kell fizetnünk, mehetünk be és indulhat a termelés. Igen, de amikor kifizettük és bementünk, akkor biza, szinte sírva fakadtunk, mert a gépeknek 80-85%-a elavult volt, nem lehetett vele dolgozni. Jöttek az engedélyeztetések. Nem engedélyezték. Azt az összeget, amit elkülönítettünk a 3-4 hónapos üzembiztonságra, hogy el tudjunk

indulni, és visszatérüljön, tehát saját magát fenntartja az üzem, azt el kellett költsük, és nem is volt elég az új gépeknek a beszerzésére és a beszerzésekre. A magyar állam is segített bizonyos gépeknek a beszerzésében. Segített? Ajándékba adott. Végül is sikerült, azzal a feltétellel indultunk el, hogy csak minőségi termékkel megyünk ki a piacra, merthogy ha nem úgy teszünk, akkor már indulásból nem fog sikerülni ez az egész dolog. Sikert, de sajnos aztán a költségek eléggé nyakig jöttek és anyagi gondokkal küszködtünk és mai napig is küszködünk.

De sikerült megszólítani akkor, amikor a feldolgozó megalakult, 250 gazdát. 500 gazdát képvisel a székelykeresztúri tejfeldolgozó szövetkezet, de ebben vannak befektetők, olyan értelemben, hogy közbirtokosságok és gazdaegyesületek, akiknek a tagjai behozzák a tejet a gazdaegyesületbe, illetve onnan hozzuk mi a tejet. Még voltak gondok, amikkel kellett küszködjünk, a csarnokoknak az engedélyeztetésére például, mert mikor jöttek, nézték, nem lehet, olyan csarnokokat kellett csinálni, hogy fürdő, fehér öltöző. A magánoknál, akik már dolgoztak, azoktól nem követelték meg, már voltak engedélyeztetve. Mi mindig csak akadunk bele ezekbe az új törvényekbe, hogy ne lehessen érvényesülni, vagy nagyon nehezen lehessen. Olyan kondíciókat és körülményeket szabtak meg, amit nagyon nehezen tudtunk teljesíteni.

A termékeinkről csak annyit szeretnék mondani, hogy van vagy 30-féle terméke a tejfeldolgozónak. Ebben van sajt, 4-5 féle, van gyümölcsös joghurt, joghurt, tej, tejföl, mindenféle termékek. Megszereztük az ovális bélyegzőt, melyet külföldre is tudnánk szállítani, ha majd piacunk lesz és annyi termelésünk, hogy biztosan tudjuk a lekötött, leszerződött mennyiséget szállítani. Mikor indultunk,

akkor 7 000 liter tejet dolgoztunk fel naponta, aztán volt egy olyan időszak, amikor 18 000 literig tudtunk feldolgozni. Most jelen pillanatban 8-10 000 liter tejet dolgoz fel a gyár. És sajnos azt kell most már, hogy csináljuk, hogy az e fölötti mennyiséget, mert most már lenne tejmennyiség, el kell adjuk, mint nyers tejet, hogy ne halmozzunk készletet, mert a készlettárolás az költség, és sajnos nem bírjuk a költségeket, nem szeretnénk még, hogy szaporítsuk és viseljük a terheket.

36 alkalmazottal indultunk, és volt egy adott pont, amikor 50 felfeltett alkalmazottja volt a gyárnak. 50 munkahely Székelykeresztúron. Az is egy jó dolog volt. Most már kevesebben vagyunk, újra visszajöttünk olyan 38-as létszámra az alkalmazottakkal. A termékeink úgy gondolom, hogy jók, piacképesek. Egyetlen gondunk van, az anyagi háttérnek a biztosítása, és hogy valahogy ebből a banki bűvös körből tudjunk kiszabadulni, hogy saját gazdáink legyünk a saját szövetkezetünknek.

Közben még azt el kell mondanom, hogy van egy közreműködés, egy összedolgozás a csíkszékvízi és a hármasszéki gazdákkal. A csíkszékvízi tejüzemet már a mi segítségünkkel és a mi tapasztalatainkkal indították be a csíkszékvíziek. Miután látták, hogy annyira amennyire életképesek vagyunk, eljöttek tanácsot kérni hozzánk. Mondtuk, hogy nem lesz könnyű, de belevágtak, így közösen tudunk dolgozni velük. És Kézdivásárhelynek is most már kedve támadt, állítólag ők is majd fognak egy tejfeldolgozót építeni, létrehozni. De a kézdivásárhelyi gazdáknak Kézdi néven termékeket gyártunk le, mellyel megjelentek ők is a hármasszéki, a brassói piacon, és egy ilyen összedolgozás van a három szövetkezet között.

A gazdák és a szövetkezet viszonyáról mit mondjak? A székely ember az egy kicsit konok ember, és

csak akkor hisz, amikor látja, amit neki meg akarnak mutatni. Nem lehet félremagyarázni a dolgokat, mert mikor már indultunk és azt mondták, jó-jó, de ez fog-e menni, és mi az én hasznom belőle, ezt mindenki megkérdezte, mondtuk, hogy már elindultunk, és mindjárt aztán már látszik a túlsó part. Volt olyan gazda, azt mondta, hogy egyszer ússzatok át a túlsó partra, és akkor mi is odamegyünk. Nem volt könnyű. Most se könnyű. Ellenben én úgy gondolom, hogy ez mind a közösségmegtartásban, mind pedig a környék gazdáinak az önbizalomadásában azért sokat segít. Megpróbál az ember a saját gazdája lenni. Mert jól-rosszul, azt esszük, amit főztünk. És ha mindnyájan odaállnánk, és azt mondanánk, hogy na, nem baj, mert most odaállunk és ezt csináljuk, akkor biztos, hogy jobban menne, csak a húzóerő az nem mindig egy irányba megy. Mert van egy húzd meg, ereszd meg gondolkodás is. Ezt kellene az emberekben valahogy tudatosítani, hogy rögzödjön, hogy jobb, ha a maga gazdája, mintha mástól függ. Meg tudnánk a banktól is szabadulni, mert a közbirtokosságoknak annyi pénze hever a bankban, az erdélyi közbirtokoságnak is. Rajta ülnek. És nem szánják el magukat arra, hogy azt a pénzt, amit a román állam most már gyakorlatilag ingyen használ, betegyék részvénybe. Nem ingyen kérné senki, hanem mondja azt, hogy beviszem, kiváltom a bankot, inkább én legyek a tulajdonosa. Felügyelet, önrész, bármi, szívesen bevinnék, hogy segítsenek, de mindenki úgy fél, hogy nem mernek beszállni. Ez is a székely embernek kicsit csavaros gondolkodása közé tartozik, hogy félti a bizonytalanba betenni a pénzét.

Dióhéjban ennyi. Kérdésekre szívesen válaszolok. A termékeinket Brassóban, Marosvásárhelyen, most már Kolozsváron is, meg lehet találni.

– *Minek köszönhető a visszafelé fejlődés, 18 ezer liter feldolgozott tej után a csökkenés?*

– A piacon verseny van. És amennyi terméket az ember el tud adni, most már csak annyit szabad gyártani. Mert a többinek a tárolása az költség. Így oldjuk meg most jelen pillanatban, hogy eladjuk a tejfölösleget. A gazdától behozzuk, kifizetjük neki, ellenben továbbadjuk. Van egy olyan rugalmas szerződésünk kötve brassói céggel, hogy annyit adunk, amennyi fölöslegünk van, és ezt 30 napon belül kifizeti. Mert voltak fizetési gondjaink is a gazdák felé, mert türelmük is volt a gazdáknak, mert volt úgy, hogy 3 hónapig tejpénzt nem tudtunk kifizetni pontosan a banki hitelek miatt. És ilyenkor természetesen a gazdák elégedetlenkednek, mert hát ő is, ha beadja a termékét, kéri a pénzt, mert az üzletben tőle is kéri a kiszolgáló a pénzt. És akkor mentőövek voltak, hogy innen kaptunk, onnan kaptunk, és akkor úgy döntöttünk, hogy veszteségre nem termelünk. Most a hozzáadott érték az hozzáadott érték, az alatt nem dolgozunk, és annyit termelünk, amennyit el is tudunk adni.

Még annyi hozzátartozik ehhez, hogy megpróbáltunk helyi terméként a piacra menni, hogy a három megyéből nem megyünk ki. Itt a magyarság magyar címkéssel el látott termékeket vesz. Nekem az a véleményem, és én próbálgatom, hogy így el kellene menni, és ha szükséges, akkor egy részére a termékeknek rá kéne tegyük a román címkét is. Ha el tudunk adni egy jó nagy mennyiséget belőle. Nem tudom. Ez még vita tárgya, hogy megmaradjunk-e Székelyföldön, hogy olyan tudatosok lesznek-e a székelyek, hogy mind megeszik a Keresztúri termékeket, vagy kénytelenek vagyunk Bukarestig elmenni.

– *Mennyire tudatosak a gazdák, a részvényesek, hogy ők most keresztúri termékeket vásárolnak az üzletben?*

– A gazdák, én azt mondom, hogy elég tudatosak. Volt olyan is, hogy a gazdákat – rossz ötlet volt – ráköteltük, hogy a tejpénzüknek 2-3%-át termékben vigyék el. És akkor ez szült egy elégedetlenséget, hogy na, most már ugye ne mondjátok meg, hogy én mennyi sajtot és mennyi vaját egyek meg, mert ha nem szeretem, akkor miért egyem meg. Ez volt. De a nagy része a gazdáknak nem panaszkodott és megvették. A gazdákat külön kiszolgáljuk, ha bejön Keresztúrra, a gyárnál termelési áron megkapja a termékeket. Van, hogy például a tejbegyűjtőnél feliratkoznak, hogy mire van szükségük, és a tejeskocsi kiviszi. Ilyen szempontból rugalmasak vagyunk. És a gazdákat, bármi kell nekik, próbáljuk kiszolgálni, mert a türelmük nekik is véges. Takarmányliszttel is próbáljuk segíteni őket. Tejpénzkor fizetheti, levonjuk a tejpénzből. Ha kér 10 zsák lisztet a teheneinek, akkor ki küldjük kocsival.

– *Azt is el kell mondani, hogy az induláskor 1 lej 30 bani volt a tej, úgy lehetett a gazdákat odahozni a feldolgozóhoz, hogy több pénzt kellett adni. Ezzel úgy fölvitték a tej árát az egész térségben, utána már gond volt kifizetni is az 1 lej 30 banit. A gazdának fontosabb volt, hogy ő megkapja a tejéért az 1 lej 30 banit, mint az, hogy az a gyár, ami az ő tulajdona, az ne bukjon meg. A gyár az továbbra is oldja meg, adja el a portékát, és fizesse ki az 1 lej 30 banit.*

– 80 bani volt a tej ára Harghita megyében, amikor a keresztúri szövetkezet 1 lej 30 banit fizetett. A saját tőkéjéből. Most 1 lej 20 bani az alapár, de ez most már a piaci ár. Muszáj a konkurenciával lépést tartani. Egy pár bani, egy két bani, öt bani plusz-mínusz. Ezt így lehet csak csinálni, másképp vége.

– *Szövetkezeti tag is elmegy a tejével más gyárhoz, mert többet kap érte.*